

SİYASİ PARTİLERİN KARAR ALMA SÜREÇLERİNDE KADINLAR VE GENÇLER: GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ¹

Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE²
Arş. Gör. Elif DÖLEK³

ÖZET

Siyasal katılım, bireylerin kendilerini siyasal alanda ifade edebilmeleri, bununla birlikte siyasal alanın devamlılığı ve değişimi üzerinde etkiye bulunmayı hedefleyen eylemler bütünüdür. Siyasal karar alma mekanizmalarına ve süreçlerine dahil olan bireylerin ve grupların sayısını ve yoğunluğunu ifade etmesinin yanı sıra bürokrasi ve kamu hizmetlerinde de bulunulmayı kapsar. Siyasal katılımın gerçekleştirme araçlarından biri de siyasal partilerdir. Siyasal partiler vasıtasıyla bireyler ve gruplar siyasal alanda kendilerini ifade etme imkanını daha yoğun olarak yaşarlar. Bu gruplardan kadınlar ve gençler dezavantajlı durumdadır. Siyasal partilerde kadınlar ve gençler için ayrı ayrı birimler oluşturulmasına rağmen siyasal karar alma mekanizmalarında etkileri oldukça azdır.

Bu çalışmada TBMM’de grubu bulunan siyasal partilerin Gaziantep ilindeki milletvekilleri ile il, ilçe örgütlerin karar alma mekanizmalarında kadınlar ve gençlerin etkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle kuramsal açıklamalar yapıldıktan sonra Gaziantep ilindeki dört siyasi partinin il, ilçe örgütleri incelenmiş ve sonuca ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal katılım, siyasi partilerde teşkilat yönetimi, kadın kolları, gençlik kolları.

WOMEN AND YOUTH IN THE POLITICAL DECISION-MAKING MECHANISMS OF POLITICAL PARTIES: THE GAZİANTEP CASE

ABSTRACT

Political participation is the ability of individuals to express themselves in political context. Political Participation is to However, political participation is the whole of actions which aim to influence continuity and change at political area. Political participation express to intensity and number of Individuals and groups who involved in political decision-making mechanisms and processes, As well as, it includes that individuals and groups been in bureaucracy and public services. One of devices of realization of political participation is political parties, well. Individuals and groups are able to use possibility of self-expression more intensively via political parties. Women and children from these groups are at a disadvantage. Despite the establishment of separate units for women and youth in political parties, the effects on political decision-making mechanisms are very low.

This study aims to determine effect of women and young people in the decision-making mechanisms of the provincial and district organizations of the political parties which have group at TBMM in Gaziantep. In accordance with this purpose firstly theoretical explanations were made and then the provincial and district organizations of the four political parties in Gaziantep and were examined and the result was reached.

Keywords: Political Participation, Political Party Organizations, Women’s Branches of Political Parties, Youth Branches of Political Parties.

¹ Bu Makale 5-7 Mayıs 2018 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen ASEAD 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Gaziantep Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, afgokce@gantep.edu.tr

³ Gaziantep Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, elifdolek@gantep.edu.tr

GİRİŞ

Siyasal katılım bireylerin kendilerini siyasal ve kamusal karar alma süreçlerinde farklı şekillerde ve yerlerde ifade edebilmesi anlamına gelen siyaset biliminin çağdaş kavramlarından birisidir. Siyasal katılım siyasal ve kamusal karar alma süreçlerini etkileme işlevi bu mekanizmaların değişimini ve devamlılığını da sağlayacaktır.

Siyasal katılım sürecine kim, neye, nerede, nasıl ve ne zaman katılacağı soruların cevabı katılım kavramının içeriğini ve sınırlarını belirlemektedir. Bu sorulardan “neye” sorusu siyasal ve kamusal karar mekanizmalarının cevabını verirken, “kim, nerede, nasıl ve ne zaman” sorularının cevabı siyasal katılımın kapsamını, çeşitliliğini, yöntemini ve esas olarak ülkelerin demokrasiye yaklaşımının seviyesini verecektir.

Katılım kavramı, özel şirketlerde çalışanların yönetsel kararların alınmasına katılmasının yanı sıra kendisini ve toplumu ilgilendiren siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel kararların alınması sürecine de katılmasını kapsamaktadır.

Siyasal katılımda bu mekanizmalardan biridir ve siyasal partilerin yanı sıra baskı ve çıkar grupları vasıtasıyla ya da onların eylem ve işlemlerine katılarak, düşüncelerini açıklayarak ya da bizzat bu eylem ve işlemlerin bir aktörü olarak gerçekleşmektedir.

Bireylerin mesleği, cinsiyeti, yaşı, etnik ve dini aidiyeti siyasal katılımın istikametini, merkezini ve seviyesini belirlemektedir.

Siyasal katılımın en önemli merkezlerinden biri olan siyasal partiler bireylerin siyasal karar alma süreçlerine katılımında en önemli kurumlardandır. Siyasal alanda kendini gerçekleştirmek ya da isteklerini ilgili mekanizmalara duyurmak isteyen bireyler, günümüzde en etkin ve iyi bir şekilde siyasal partiler vasıtasıyla yapabilmektedir.

Siyasal partilerin örgüt yapısı, ideolojisi, tipi ile cinsiyet ve yaş faktörleri bireylerin parti içi yapılardaki konumunu belirlemektedir. Cinsiyet ve yaş, bireylerin parti içi etkinliğinin derecesini diğer faktörlere göre daha etkin kılmaktadır. Siyasal partilerin örgüt yapılarında kadın ve gençlik kollarının ayrı bir yapı olarak bulunmasına rağmen kadın ve gençler parti içi karar alma mekanizmalarında ve etkinliklerde dezavantajlı durumda bulunmaktadır.

Gaziantep ili sanayisi, coğrafi konumu, nüfusu itibarıyla Türkiye siyasetinde önemli bir yere sahiptir. Milletvekili sayısı, genellikle her hükümet döneminde bakanlık elde etmesi bu önemin göstergesi olarak görülebilir. Siyasal katılımın birer aktörü durumunda olan kadın ve gençlerin siyaseten önem arz eden bir kentte siyasal karar alma süreçlerine katılımının seviyesinin belirlenmesi de ayrı bir öneme sahiptir.

Dolayısıyla bu çalışmada, TBMM’de grubu bulunan siyasal partilerin Gaziantep ilindeki milletvekilleri ile il, ilçe örgütlerin karar alma mekanizmalarında kadınlar ve gençlerin etkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle kuramsal açıklamalar yapıldıktan sonra Gaziantep ilinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde temsil edilen dört siyasi partinin il, ilçe örgütleri incelenmiş ve sonuca ulaşılmıştır.

1. SİYASET VE SİYASAL KATILIM

Siyaset kavramı bireylerin yaşamlarını düzenleyen kurallar yapmak, korumak ve değiştirmek için yapılan faaliyetler olarak belirtilebilir. Yaşamın düzenlenmesi ve kural konması isteği bireyler arasında bir çatışmanın, kuralların korunması ise uzlaşmanın varlığını ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla ilk başta siyaset kavramı içinde uzlaşma ve çatışmanın varlığından bahsetmek mümkündür. Çatışma, bireyler arasında farklı düşünceler, farklı istek ve ihtiyaçlar nedeniyle ortaya çıkarken, uzlaşma bu isteklerin toplumun ve diğer bireylerin iyiliği açısından sınırlandırmayı, farklı düşüncelerin yeni ufuklar açabileceği ve toplumun daha iyiye yöneltmeyi, ihtiyaçların toplumsal ve bireysel açıdan insani ve ahlaki değerlere göre gidermeyi sağlamaktadır (Heywood, 2015, s. 23)

Siyasetin sadece bireyler arasında bir çatışma ve uzlaşma mekanizması olduğuna itiraz eden görüşlere göre siyaset, toplumda bütünlüğü sağlamak, genel yararı ve bireylerin ortak iyiliğini sağlamaktır. Bu görüşe göre siyaset herkesin yararına bir toplum düzeni kurmayı hedeflemektedir (Kapani, 2009, s. 18).

Siyaset kavramı özü bakımından tartışmalı bir kavram olarak görülmektedir. Farklı yaklaşımlar ve değerlendirmeler siyaset kavramına rakip anlayışlardan kaynaklanmaktadır. Siyaset kavramı ile ilgili olarak Harold Lasswell, “*siyaset kimin neyi ne zaman nasıl elde ettiği ile ilgilidir*” şeklinde açıklamada bulunurken, Bernard Crick “*siyaset farklı çıkarlar arasında bölünmüş toplumların şiddet içermeyen özgür tartışma yoluyla yönetilmesidir*” şeklinde açıklamıştır. Mao Zedong “*siyaset ve savaş*” kavramları arasındaki ilişkiyi belirterek “*siyaset, kan dökülmeyen savaş, savaş ise kan dökülen siyasettir*” demiştir (Taşkın, 2015, s. 23).

Bütün bu açıklamaların ardından siyaset kavramını iki yönden değerlendirmeye almak bu farklılıkların minimize edilmesi sağlayacaktır. Bunlardan ilkinde siyaset, siyasal faaliyetlerin gerçekleştiği alan ya da konum yer alırken, diğerinde bir süreç ve mekanizma olarak ele alınabilir. Siyaseti bir davranış olarak meydana geldiği yerle ilişkilendirirken diğerinde ayırıcı bir niteliğe sahip olur ve her sosyal şart ve çevrede meydana gelebilir (Heywood, 2015: 23).

Siyaset nedir sorusuna tarihsel olarak verilebilecek en eski yanıt, devlet yönetme sanatı ya da devlet etrafında ortaya çıkan yönetim etkinliği olarak belirtilebilir. Yunanca “politikos” devlet ve kent işlerine ait her şeyi kapsamaktadır. Dolayısıyla siyasetin devlet içinde ve etrafında çıkan bir etkinlik olduğu görülmektedir. Devlet içinde ve etrafında bulunanlar ise toplumun büyük kısmının dışında belirli bir azınlığı kapsamaktadır. Platon’un Devlet isimli kitabında belirttiği gibi yöneticilik niteliği soylularda bulunmakta ve eğitim yoluyla geliştirilebilmektedir. Soylular arasından en bilgili ve erdemli yöneticiler yetiştirilebilecektir. Siyasetin en eski mekanı ve tanımında da görüldüğü gibi yöneticiler arasında kadın ve gençlerle ilgili herhangi bir açıklama yer almamaktadır (Taşkın, 2015, s. 24).

Siyasetin devlet etrafında yapılan bir etkinlik olması kamusal alan, özel alan (sivil toplum) ayrımını da ortaya çıkarmaktadır. Siyaset kamusal alanda yapılan bir faaliyettir. Kamusal alan özel alan ayrımı nasıl olacaktır? Vergilendirme yoluyla finanse edilen siyasal mekanizma ve onun taşra uzantısı olan kamu yönetimi, yargı, kamusal düzeni sağlayan güvenlik güçleri, silahlı kuvvetler vb. kurumlar kamusal alanı belirtirken, Edmund Burke’nin küçük müfrezeler olarak belirttiği çekirdek aile, akrabalar, özel işletmeler, sendikalar, dernekler ve diğer gruplar ise sivil toplumu belirtmektedir (Heywood, 2015, s. 28).

Siyasetin sadece kamusal alanda yapılan bir etkinlik olduğu iddiası, siyaset tanımının özü olan “iktidarı ele geçirme” konusu ile çelişmektedir. Bugün sivil toplumun içinde yer alan sendikalar ve dernekler gibi toplumsal alanda hizmet veren kuruluşların yönetimini ele geçirmek için yapılan etkinlikler ve süreç de bir siyaset olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi siyaset dar anlamda ve radikal olarak iktidarı ele geçirme mücadelesidir. İktidarı ele geçirme sonuca ulaşma anlamındadır. İktidar ister kamusal alanı düzenleyip, kaynakların dağıtımında söz sahibi olmak isteyen siyasal iktidar olsun, ister bir bürokratik mekanizma içinde mevki elde etme olsun isterse de sendika, dernek vb. sivil toplum kuruluşları içinde yönetime talip olma arzusu olsun hepsinde bir amaç ve bu amacı gerçekleştirme süreci ve faaliyetleri yer almaktadır.

Siyasal katılım ise siyasetin bir konusudur. Siyasal faaliyet ve sürece eylemleri, düşünceleri ile dahil olma anlamındadır. Siyasal katılım demokrasi kavramı ile birlikte anılması gerekmektedir. Demokrasinin özünde yer alan hususlar siyasal katılımın geniş tabanlı ve serbest şekilde gerçekleşmesiyle ilgilidir. Siyasal katılım dar anlamda sadece siyasal karar organlarının belirlenmesi olan seçimlerde oy kullanmayla ifade edilemez. Robert Dahl’ın belirttiği gibi siyasal katılım, siyasal olaylarla ilgilenmeyi, izlemeyi, siyasal olaylar hakkında bilgi edinmeyi, siyasal olayları önemseyerek onlara aktif olarak katılmayı ifade etmektedir (Dahl, 1963, s. 57).

Geniş anlamda siyasal katılım, kamusal alanın merkezi ve yerel düzeylerinde ilgili mekanizmaların karar alma süreçlerine eylemsel ve düşünsel anlamda dahil olma, başkaları tarafından düzenlenen yasal ya da yasal olmayan, başarılı ve başarısız davranışların tümünü kapsamaktadır (Özbudun, 1975, s. 4).

Bireylerin çeşitli düzeylerde siyasal katılımının birçok nedeni bulunmaktadır. İnsanlar, bireysel ve örgütsel çıkarlarını korumak, kendisine ve yakın çevresine çıkarlar sağlamak, çevresini, toplumu ve dünyayı tanımak, mesleki ve örgütsel alanda yeni arkadaşlar edinmek, siyasal konularda bilgisini ve kültürünü geliştirmek, kendini psikolojik olarak tatmin etmek, mesleki olarak yükselmek ya da siyasal alanda belli pozisyonlarda görev alabilmek gibi sebeplerle siyasal katılımı gerçekleştirirler (Öztekin, 2013, s. 259)

Siyasal katılma değişik düzeylerde ve şekillerde kendini gösterebilir. Aralarında düşük yoğunluklu katılımdan yüksek yoğunluklu katılıma doğru bir yapılanma söz konusudur. En alt kademede basın yayın ve medya vasıtasıyla siyasal olayları izleme, dinleyici olarak mitinglere katılma, özel alanlarda siyasal olayları tartışma yer alır. Bu faaliyetleri yapanlar izleyici durumunda olup siyasal haber tüketicileridir. Bir üst kademede siyasal olaylar ve faaliyetler karşısında izleyici durumdan çıkarak açıkça vaziyet alarak eyleme geçerler. Bu eylemler arasında gazetelerde yazı yazmak, radyoda ya da mitinglerde konuşmak, bir siyasal faaliyete ya da kurum ve kişiye maddi yardımda bulunmak yer alır. En üst kademede ise doğrudan doğruya siyasal olayların içinde aktif rol alma gelir. Siyasal partide aktif üye olmak, yöneticilik yapmak, seçimli kamu görevlerinde bulunmak, buralara aday olmak gibi faaliyetler yer alır (Kapani, 2009, s. 145).

Siyasal katılımın nitelikleri ve özellikleri arasında katılımın gönüllü ya da uyarılmış olup olmadığı kadar, katılımın gerçekleştiği toplumsal taban ve siyasal kültür de önem kazanmaktadır. Gönüllü katılım toplumların siyasal kültürü ile ilgilidir. Genel anlamda yurttaşlık kültürünün hakim olduğu toplumlarda siyasal katılımda gönüllülük daha belirgindir. Bunun aksine kulluk kültürünün hakim olduğu toplumlarda uyarılmış yani başkaları tarafından yönlendirilen ve yönetilen bir katılım söz konusudur.

Gönüllü katılımı bireyler gündemi takip ederek, olaylar hakkında bilgi edinerek kendileri karar verirken, uyarılmış katılımı gündemi takip etmeyen, olaylar karşısında tepkisiz kalanlar başkaları tarafından yönlendirilerek siyasal alanın bir öznesi durumuna getirilirler (Nie, Verba, Converse, 1989, s. 2-5)

Siyasal sistemdeki değişimler de siyasal katılımın seviyesine artıran ya da azaltan bir etki yaparlar. Siyasal katılımın salt oy verme anlamında otoriter ve totaliter sistemlerde daha yoğun olduğu görülür. Özellikle toptancı bir anlayışı temsil eden ve kitlelerin seferber edildiği, tercih imkanının olmadığı totaliter sistemlerde bireyler uyarılmış katılımın birer aktörü durumundadır. Demokratik ya da liberal sistemlerde ise aynı ekseninde katılım seviyesi daha düşük oranda görülür (Kapani, 2009, s. 156) (Çukurçayır, 2012, s. 48).

Siyasal katılımın bireysel ve toplumsal işlevleri bulunmaktadır. Bireysel işlevleri arasında kendini geliştirme, ifade edebilme, çıkarlarını koruma yer alırken, toplumsal anlamda bütünleştirici birleştirici işlevleri de yer alır. Bireysel katılımı eşitlik, bireysel hakların korunması ve siyasal ve kamusal alanın denetlenmesi önemli işlev olarak görülürken, toplumsal anlamda devletle ilgili olarak bütünleşme yani bireyin kendini siyasal sistemle özdeşleştirme, siyasal sistemin meşruiyetinin sağlanması, siyasal ve kamusal alanda doğru ve rasyonel kararların alınmasına katkı sağlanması işlevleri görülmektedir (Lipset, 1959, s. 86-87).

Siyasal katılımın bireysel ve toplumsal işlevleri olduğu gibi aynı hususlarda birtakım etkenler de bulunmaktadır. Bu etkenler siyasal katılımı doğrudan etkilemektedir. Toplumsal etkenler arasında toplumun tipi, grup üyeliği, aile ve toplumsal sınıf ile meslek ve statü belirtilebilir. Toplum tipleri arasında geleneksel tarım toplumları, sanayileşmiş toplumlar ile gelişmiş refah toplumları ile gelişmemiş toplumları saymak mümkündür. Geleneksel tarım toplumları ile sanayileşmiş toplumlar ve gelişmiş refah toplumları ile gelişmemiş toplumların siyasal katılım seviyelerinde farklar bulunmaktadır. Geleneksel tarım toplumları kapsamında kırsalda yaşayan bireylerin ihtiyaçları günlük hayatını idame ettirmeye yöneliktir ve bu ihtiyaçlarının büyük bir kısmını bireysel olarak çözebilme imkanları bulunmaktadır. Dolayısıyla siyasal faaliyetlere dahil olacakları pek fazla ihtiyaç ya da konular bulunmaz. Bunun aksine kentlere göç etmiş kentin ağır koşulları arasında hayatını idame ettirmeye çalışan bireylerin, kırsal kesimde bulunan bireylerden fazla ihtiyaçları olmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanması, bireylerin konut, yakacak, sağlık, eğitim gibi sorunlarını bireysel olarak çözemeyecekleri bilincine varduktan sonra örgütlenerek her seviyede seslerini duyurmaya çalışacaklardır. Dolayısıyla siyasal alanda katılımı kırsal alana göre daha fazla sağlayacaklardır (Öztekin, 2013, s. 252-257).

Toplumsal etkenler arasında yer alan bir diğer husus ise grup üyeliği, aile ve toplumsal sınıftır. Alt gelir grubunda yer alan bireylerin siyasal katılımı üst gelir gruplarına göre daha fazladır. Bunun yanı sıra etnik azınlıklar ne kadar fazla ve bunlar arasındaki siyasi ve çıkar çatışmaları ne kadar yoğun ise siyasal katılım o kadar fazla olacaktır. Etnik azınlıkların fazla olması ancak aralarındaki sorunların az olması katılım yoğunluğunu düşürecektir. Aile de siyasal katılımın yoğunluğuna etki etmektedir. Geniş ataerki ailelerin siyasal katılımı çekirdek ailelerin bireylerinin siyasal katılımı bakımından daha azdır. Bunun sebepleri arasında geniş ataerki ailenin otoriter yapısı ve aile büyüklerinin aile üzerindeki hegemonyası hatta tahakkümü yer alır (Öztekin, 2013, s. 253).

Siyasal katılmayı etkileyen kişisel etkenler arasında cinsiyet ve yaş bulunmaktadır. Çalışmanın konusunun esasını teşkil eden bu iki husus siyasal katılmanın tabana yayılmasında, çeşitlenmesinde etkili olurken karar alma mekanizmalarında yer alıp almamaları mensubu bulunduğu grup, parti vb. kuruluşların demokratiklik açısından değerlendirilmesine yardımcı olmaktadır.

Bunlar arasında cinsiyet ilk başta incelenecek olursa, yapılan siyasal davranış araştırma sonuçlarına bakıldığında tüm toplumlarda kadınların erkeklere oranla katılım kavramının her düzeyinde daha az siyasete katıldıkları görülmektedir (Tekeli, 1981, s. 128). Kadınların siyasete katılımının az olması gerçeğine karşın, toplumların yapısına göre kadınların katılım oranı değişmektedir. Geleneksel toplumlardaki kadınlar modern-sanayileşmiş toplumlardaki kadınlardan siyasete daha az ilgi duymaktadır. Katılmanın salt oy verme anlamında düşünülmesi durumunda bazen geleneksel toplumlarda kadınların daha fazla olduğu görülür. Ancak bu husus siyasal katılımın tüm alanları düşünüldüğünde geleneksel toplumlardaki kadınların katılımının yoğun olduğu anlamına gelmemektedir. Bu toplumlardaki kadınların bilinçli olarak oy kullanmaya katılmadıkları anlamının aksine erkeklerin otoritesinden kaynaklanmaktadır (Tokgöz, 1979, s. 36).

Kadınların evli ya da bekar olmaları, çalışıp çalışmadığı, eğitim durumları siyasal katılmalarını etkilemektedir. Eğitim seviyesi yüksek, çalışan, ekonomik anlamda eşinden bağımsız kadınların diğerlerine göre daha fazla katılım sağladıkları görülmektedir (Öztekin, 2013, s. 56) (Alkan, 1981, s. 49).

Siyasal katılmayı gençler açısından incelemeye alınması için genç kavramının- yaş aralıklarının belirlenmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmalarda 16-20 yaş, 20-25 yaş, 25-45 yaş, 45-65 yaş ve 65 ve üzeri yaş gruplarının incelenmesinde 16-20 yaş grubu gençlerin siyasete daha az ilgi duydukları ve katılımlarının daha az olduğu tespit edilmiştir. 25-45 yaş aralığında ise siyasal katılımın en üst düzeyde olduğu tespit edilmiştir. 45 ve sonrasında ise düzenli olarak bir azalma eğilimi görülmektedir. 16-20 yaş aralığında siyasal katılımın az olmasının sebebi gençlerin bu dönem içinde eğitimlerinin devam etmesi, iş arama, meslek edinme uğraşlarının olmasıdır. Ancak eğitimlerini tamamlayıp meslek edinmeleri sonucunda siyasal katılımın tedrici olarak geliştiği ve yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle 25-45 yaş aralığında siyasal katılımın yoğun olması bu grupta bulunanların belli sorumlulukları almış olmaları, toplumsal ve siyasal olaylara bakış açılarının daha belirginleşmesidir (Tekeli, 1981, s. 133). (Kalaycıoğlu, Sarıbay, 1986, s. 389).

2. KADINLAR VE GENÇLERİN SİYASAL KATILIM SORUNU

Kadın ve gençlerin siyasal katılımı toplumların siyasi kültürüne ve siyasal alandaki hukuki düzenlemelerine göre yapılmakta ve farklılıklar bulunmaktadır. Genel anlamda siyasal katılımın sağlanabilmesi için gerekli olan yaş unsurudur. Seçme ve seçilme ile siyasal partilere ya da sivil toplum örgütlerine üye olmanın ön şartlarından birisi de yaştır. Yaş unsuru ülkelere, toplumlara göre farklı belirlenmektedir. Kanada'da partilerin tüzüklerine göre siyasi partilere üye olma yaşı 14 ile 16 yaşa kadar indirilmiştir. Buna mukabil oy verme yaşı ise 18 olarak belirlenmiştir. Seçme yaşı genel olarak 18 belirlenirken bunun bir istisnası Avusturya'da görülmektedir. Avusturya seçme yaşını 16 olarak belirlemiştir. Seçilme yaşında ise farklı uygulamalar görülmektedir.

Kanada, İngiltere, Almanya, Fransa, Meksika ve Finlandiya’da seçilme yaşı 18 olurken, Avusturya 20, Rusya 21, Amerika Birleşik Devletleri ve Azerbaycan 25 olarak belirlemiştir.

Türkiye’de ise seçme ve seçilme yaşı ile siyasi partilere üye olma yaşı güncel haliyle 18 olarak tespit edilmiştir. 13.07.1965 tarihinde kabul edilen 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun 8. Maddesi siyasi partilere üye olamayacakları düzenlemiş ve lise veya eşiti veya daha alt kademedeki öğrenim kurumlarında öğrenci olanların siyasi partilere üye olamayacağını belirtmiştir (648 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 1965, Md. 8).

1982 Anayasasının ilk halinde ise siyasi partilere üye olma yaşı 19 olarak belirlenmiş, 1995 değişikliği ile 18’e indirilmiştir.

Seçilme hakkını ilk Anayasa olan Kanun-i Esasi 30 yaş olarak belirlemiş ancak Meclis-i Vükela’da çıkarılan 7 maddelik “Talimat-ı Muvakkate” çıkarılmış ve burada seçilme yaşı 25 olarak belirlenmiştir. Seçme hakkı ise erkeklere verilmiş ancak sınırlı oy hakkı kullanılarak bir kimsenin hizmetkarlığında bulunmamak, az çok emlak sahibi olmak gibi şartlarla da bu hakların kullanımı kısıtlanmıştır (Araslı, 1972, s. 90-92).

1921 Anayasasında seçme ve seçilme ile ilgili bir düzenleme yapılmamıştır. 1924 Anayasasının ilk şeklinde ise 18 yaş ile seçme hakkını 30 yaş ile de seçilme hakkını tanımış ve sınırlı oy kullanma şartlarını kaldırmıştır. 1934 yılında 2599 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile ilk kez kadınlara da seçme ve seçilme hakları tanınmış ve oy kullanma yaşı 18’den 22’ye çıkartılmıştır (1924 Anayasası, 1924: Md. 10,11).

1961 Anayasasında seçme yaşı 21, seçilme yaşı ise 30 olarak belirlenmiştir. 1982 Anayasasının ilk haliyle bugüne kadar yapılan değişikliklerle seçme ve seçilme yaşı ile ilgili esaslar belirlenmiştir. 1982 Anayasasının ilk halinde seçmen yaşı “21 yaşını doldurmuş olma şartı” 1987 yılında yapılan değişiklik ile “20 yaşına girmiş olma” şeklinde değiştirilmiş, 1995 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile 18 yaşını doldurmuş olma şeklinde düzenlenmiştir. Seçilme yaşı ise 2006 yılına kadar 30 olurken 2006 yılında 25’e 2017 yılında ise 18’e düşürülmüştür.

Siyasal katılımı diğer bir etken ise cinsiyettir. Kadın erkek ayrımı sosyal alanla birlikte siyasal alanın da bir konusu olmuştur. Kadınların siyasal alanda bulunmaları çok geç evrelerde kabul görmüştür. Erkekler tanınan seçme ve seçilme hakkı sınırlı oy ile mümkün olurken kadınların siyasal alanda görünürlüğü hiç olmamıştır. 20. Yüzyıla kadar kadınların siyasal hayattaki rolleri hemen hemen her toplumda kısıtlı kalmıştır. 18. Yüzyılda başlayan ve 19 yüzyılda hız kazanan feminist hareketler gelişen Anayasacılık hareketleri ile birlikte kadınların haklarında önemli gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Hıristiyanlık öncesi Batı’da kadınların hakları konusunda ileri bir anlayış bulunmamaktadır. Hıristiyanlık ta kadın hakları hususunda ileri bir görüş ortaya çıkarmadı. St. Augustine gibi diz azizleri tarafından geliştirilen dini kuramda kadın günahkardı. İnsanoğlunun cennetten kovulmasına neden olmuştu ve bu ilk günahın kefaretinin ödenmesi gerekmektedir. Bu sebeple kadınların kapalı kalarak, örtünerek, bir köşeye çekilmesi ve ruhunu arıtması gerekmektedir (Daver, 1968, s. 121,122).

İslamiyetten önce Türk toplumlarında kadının durumu kuvvetliydi. Kadın eşini seçme hakkına sahipti. Karı ve koca aile içinde eşitler. Kadının kocası Hakanın yanında devlet işlerinin görülme sürecine katıldığı, Cengiz Yasasına göre senelik kurultaylarda kadınların bulunduğu bilinmektedir. İslamiyetle birlikte Arapların kadın anlayışı üstün hale gelerek eşitlik ortadan kalkmış, kadın örtünerek eve kapanmış ve siyasal ve sosyal haklardan yoksun hale gelmiştir (Daver, 1968, s. 122).

Cumhuriyetle birlikte 1926'da Medeni Kanun ile sosyal haklara kavuşan kadınlar, 1930 yılında Belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanınırken, 5 Aralık 1934 yılında kadınların siyasal hakları kanunlaşmıştır. Türkiye'deki bu gelişmelere rağmen Batı'da görülen feminist hareketler bazı Batı ülkelerindeki kadınlara siyasal hakları Türkiye'ye göre daha geç zamanda vermiştir. Yeni Zelanda 1893, Finlandiya 1906, Norveç 1913, Danimarka 1915, Kanada 1917, Almanya ve İngiltere 1918, Hollanda ve Belçika 1919, Amerika Birleşik Devletleri 1920, İspanya 1931, Fransa 1944, İtalya 1945, İsviçre 1971 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkını vermiştir.

Kadınların ve gençlerin siyasal katılımında etkin olan yaş ve cinsiyet faktörünün tarihsel gelişiminden sonra esas sorun bu iki grubun siyasal katılımındaki etkinlik sorunudur. Bu iki grubun siyasal alana katılımı milletvekilliği ve siyasi partilerin merkez ve yerel örgütlerinde faaliyet göstermesi şeklinde olmaktadır. Bunun dışında siyasal katılımın geniş anlamı kapsamında kadın ve gençlerin kamusal alandaki süreçlerde görünürlüğüdür.

Türkiye'de yapısal ve normlar açısından gerek Anayasa gerekse de siyasi partilerle ilgili kanun, yönetmelikler ve milletvekili seçim kanunları çerçevesinde kadın ve gençlerin siyasal katılımında bir sorun bulunmamaktadır. Genç tanımı siyasi partilere göre değişmekle birlikte genellikle 18-30 yaş arası genç kabul edilmektedir. Kadınlar ve gençler siyasi partilerin yan kuruluşları kapsamında genel teşkilatlanmanın dışında kadın ve gençlik kollarında faaliyet gösterebilmektedir. Her partinin kadın ve gençlik kollarının merkez teşkilatı ve taşra teşkilatları bulunmaktadır. Kadın kolları ve gençlik kollarının görevleri özellikle seçim dönemlerinde kendi statülerindeki seçmenlere ulaşmak ve parti programlarını anlatmak ve parti propagandasını yürütmektir. Kadın kolları ve gençlik kolları kendi başkanlarını ve yürütme kurullarını seçerken bağlı buldukları örgütün yönetim kurulu tarafından denetlenme ve faaliyetlerin planlanması yapılmaktadır. Yazışmalarını bağlı buldukları örgüt yönetim kurulları yürütmektedir. Kadın kolları ve gençlik kolları başkanları bağlı buldukları yönetim kurulu toplantısına ya da parti meclisi toplantılarına katılabilmekte ancak karar alma sürecinde oy hakkı bulunmamaktadır. (Ak Parti Tüzüğü, 2017: Md.86), (CHP Tüzüğü, 2012: Md.36, 41a), (MHP Kadın Kolları Yönetmeliği), (HDP Parti Tüzüğü, 2014). Kadın ve gençlerin siyasal katılımındaki esas sorun burada ortaya çıkmaktadır.

Kadın ve gençlerin bir diğer siyasal katılım alanı milletvekilliğidir. Kadın ve gençlerin toplum içindeki rolleri yetişkin erkeklerle aynı koşullarda milletvekilliği aday adaylığı sürecinde eşit koşullar oluşturamamaktadır. Milletvekilliği aday adaylık ve sonrasındaki adaylık süreci uzun zahmetli ve aynı zamanda mali açıdan oldukça külfetli bir süreçtir. Aday adaylığı için siyasi partilerden alınan başvuru ücretinin yüksek olması, seçim kampanyaları sürecinde harcanan paralar henüz hayata yeni atılmakta olan gençlerin sahip oldukları mali boyutun oldukça üzerine çıkmaktadır. Hayata yeni başlayan, yeni mezun gençlerin yüksek miktardaki seçim kampanyası maliyetini karşılaması düşünülemez. Aynı husus kadınlar için de geçerlidir. Çalışmayan kadınların mali kaynak bulmaları çok zor olmaktadır.

Mali boyutun dışında kadın ve gençlerin yetişkin erkekler arasında kendilerini ön plana çıkarmaları gelenek görenekler ve yerleşik düşünceler açısından sıkıntılı olmaktadır. Gençlerin siyasal alanda yaşları gereği henüz yetersiz görülmeleri, yeteri kadar siyasal ve toplumsal çevrelerinin olmaması yetişkin erkeklere göre siyasal alanda geri planda görülmelerine neden olmaktadır.

Kadınların da hem cinsiyet açısından zayıf kabul edilmeleri ve erkeklerle aynı ortamda düşüncelerini açıklamasının toplumsal algılanışı hem de siyasal alanda gençler gibi yetersiz görülmeleri onları yetişkin erkeklere göre geri plana itmektedir.

Türkiye’de siyasal partiler milletvekilliği genel seçimlerinde kadınları seçim çevrelerinde aday göstermektedir. Kadınların adaylığı genel olarak seçim çevrelerinde yapılan ön seçim sonucu olmamakta, tamamen parti merkez organları tarafından aday gösterilmeleri şeklinde olmaktadır. Aday gösterilen kadınların seçim çevresi milletvekili listesinde seçilebilecek yerde bulunup bulunmaması ise kadınların siyasal katılımı açısından siyasi partilerin samimiyetini göstermektedir.

Türkiye’de kadın ve gençlerin siyasal katılımı ile ilgili somut yasal düzenleme özel olarak Anayasa, ya da yasalarda yer almamaktadır. Ancak siyasi partilerin tüzüklerinde kadın ve gençlerle ilgili düzenleme mevcuttur. Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü’nün 26.02.2012 tarihinde yapılan 16. Olağanüstü Kurultayındaki tüzük değişikliği ile kadınlar ve gençlere “cinsiyet kotası ve gençlik kolları kotası” getirilmiştir. Tüzüğü’nün 61a ve 61b maddeleri “Partinin katıldığı milletvekili genel seçimlerinde merkez yoklaması yoluyla belirlenecek adayların saptanmasında, Parti Meclisi seçiminde, il, ilçe, belde yönetim organlarının seçiminde, il genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için adayların saptanmasında, kongre ve kurultay delegeesi seçimlerinde en az yüzde otuz üç (33) cinsiyet kotası ile en az yüzde on (10) gençlik kotası uygulanır.” şeklindedir (CHP Tüzüğü, 2012: Md. 61a, 61b). Mecliste grubu bulunan diğer partilerde ise böyle bir düzenleme yer almamaktadır. Gerek yerel seçimlerde gerekse de genel seçimlerde kadın ve gençler parti lideri ve merkez örgütleri tarafından kadın ve gençlik kotası ile ilgili niyet açıklamaktan öteye geçmemektedir.⁴

Gaziantep ilinde faaliyet gösteren TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin son dönem iki dönem milletvekili listeleri ve milletvekilleri ile mevcut parti il yönetim kurullarının kadın ve genç sayısı incelendiğinde yukarıda belirtilen aynı hususların yer aldığı görülmektedir. Ak Parti il yönetiminde 38 erkek 12 kadın üye yer alırken bunlardan sadece biri genç statüsündedir. (30 yaş altı). CHP’de ise 17 erkek 8 kadın yer almaktadır. Bunlardan 2 kadın 1 erkek genç statüsündedir. MHP’de 26 erkek 7 kadın, HDP’de 14 erkek 6 kadın yer almaktadır. Partilerin Gaziantep ilinde aday gösterdikleri 12 kişilik 2011 ve 2015 yılı milletvekili genel seçimi listelerinde Ak Parti’de 2011’de 2. ve 7. sırada iki kadın aday göstermiştir. CHP, 4. ve 11. sırada iki kadın, MHP, 2. sırada bir kadın aday gösterirken HDP bir erkeği bağımsız aday göstermiştir. 2015 yılı genel seçimlerinde ise Ak Parti 5. sırada bir kadın aday, CHP, 7 ve 8. sırada iki kadın aday, MHP, 6. sırada bir kadın aday, HDP, 2, 4, 6, 7, 8 ve 9. sıralarda 6 kadın aday göstermiştir.

⁴ AK Parti Kadın Kolları Genel Başkanı Güldal Akşit, Mart ayında yapılacak yerel seçimlerde gösterecekleri her üç adaydan birinin mutlaka kadın olacağını bildirdi. (Habertürk, 2013)

SONUÇ

Kadın ve gençlerin siyasi partilerin yan kuruluşlarında yer alıp, partilerin tüm faaliyetlerinde ön cephede kullanılarak toplumun büyük kesiminden özellikle toplam nüfusun yarısını oluşturan kadınlardan oy kazanma çabası siyaseten ahlakidir. Ancak bu iki grubunda siyasal alanda siyasal faaliyetlerde söz söyleme hakkının bulunması gerekir. Söz söylemekten kasıt siyasal katılımın tüm alanlarında oy hakkının olmasıdır. Siyasal partilerin propaganda süreçlerinde parti üyesi olarak tüm faaliyetlere katılan ancak gerek milletvekili listelerinde gerekse de parti örgütlerinde karar alıcı mekanizmalarda kadın ve gençlere yeterince yer verilmemesi, milletvekili listelerinde yer alanların seçilecek yerlerde olmaması siyasi partilerin kadın ve gençler hususunda ileri sürdüğü söylemlerin samimi olmadığını göstermektedir. Bu çalışmada sadece Gaziantep ili örnek alınmış ve bir durum tespiti yapılmıştır. Gaziantep ilinde kadınların yönetim kurullarındaki görünürlüğü gerek iktisadi gerek eğitimsel gerekse de toplumsal açıdan daha geri kalmış yerlere göre fazladır. Söz konusu diğer yerlerde kadın ve gençlerin siyasi partilerin karar alıcı mekanizmalarında görünürlüğü ya azdır ya da hiç yoktur. Ak Parti Bingöl il yönetim kurulunda 30 üyenin sadece 3'ü kadındır. Kilis il yönetim kurulunda bir bayan ve bir genç bulunmaktadır. CHP Kilis il yönetim kurulunda kadın yer almamaktadır. Ak Parti Yozgat il yönetim kurulunda 6 kadın yer almaktadır. CHP Yozgat il yönetim kurulunda 20 kişilik kurulda iki kadın yer almaktadır. Bu örnekler çoğaltılabilir. Ayrı bir çalışmada ayrıntılı değerlendirmeye alınabilir. Kısa bir incelemeyle kadın ve gençlerin siyasal katılımının sadece parti programlarını destekleyen, propaganda sürecinde aktif rol alan ancak karar mekanizmalarında fazla yer verilmeyen birer aktör olduğu görülmektedir. Bunun sebepleri arasında toplumun gelenek ve görenekleri, iktisadi ve eğitim yapısı yer almaktadır. Türkiye'nin Almond ve Verba'nın siyasal katılım tipolojisinin üç unsurunu da kapsadığı görülmektedir. İktisadi ve toplumsal bakımdan gelişmiş yerlerde kadın ve gençlerin siyasal katılımı çalışmanın özü açısından istenilen seviyede olmasa bile iyi görünürken, daha az gelişmiş yerlerde kadınlar ve gençlerin yeterli seviyede olmadığı görülmektedir.

Kadınlar ve gençlerin erkek hegemonyasındaki siyasal alanda daha fazla etkin olması için; Siyasi partilerin her seviyedeki karar alma mekanizmalarında kadın ve gençlere yer verilmesi, bunun gerçekleştirilmesi ve sürdürülebilmesi için öncelikle partilerin tüzüklerinde kadın ve gençlere yönelik olumlu yönde gerekli düzenlemelerin yapılması ve bu düzenleme ışığında hareket edilerek bu hususa riayet edilmesi gerekmektedir.

Kadın kolları ve gençlik kolları başkanlarına yönetim kurullarında oy hakkının verilmesi, bu kurullara ayrı bütçe tahsisinin yapılması gerekmektedir.

Kadın ve gençlerin bizzat kendilerinin sandığa gitmesi ve seçme hakkını kullanması, özellikle kırsal kesimdeki kadınların seçme hakkı konusunda bilinçlendirilmesi, siyasal katılım konusunda eğitilmesi, kadın ve gençlerin gündemi takip etmesi ve düşüncelerini paylaşacak ortamın sağlanması ise daha önce belirtilen önerilerin alt yapısını sağlayacak, kadın ve gençlerin siyasal katılımında haklarını arayacak ve alacak seviyeye getirecek hususlardır.

KAYNAKÇA

1924 Anayasası. (1924). Ankara: TBMM.

648 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu. (1965). *Resmi Gazete*.
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12050.pdf> adresinden alındı

Ak Parti Tüzüğü,. (2017). Md. 86, <http://m.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu>.

Alkan, T. (1981). *Kadın-Erkek Eşitsizliği Sorunu*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Araslı, O. (1972). *Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekiliği Kavramı*. Ankara: AÜHF Yayınları.

CHP Tüzüğü. (2012). Md. 36, 41a, <https://www.chp.org.tr/Assets/dosya/tuzuk2016-29012016.pdf>.

Çukurçayır, M. A. (2012). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Dahl, R. (1963). *Modern Politic Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Daver, B. (1968). Kadınların Siyasal Hakları,. *AÜSBF, Cilt.23, S.24*, 121-130.

Habertürk. (2013). Ak Parti'de Kadın Kotası,
<http://www.haberturk.com/gundem/haber/883599-ak-partiden-kadin-kotasi>.

HDP Parti Tüzüğü. (2014). <http://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-tuzugu/10>.

Heywood, A. (2015). *Siyaset*. İstanbul: Liberte Yayınları.

Kalaycıoğlu, E., & Sarıbay, A. Y. (1986). *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi*. İstanbul: B.E.T.A.

Kapani, M. (2009). *Politika Bilimine Giriş*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Lipset, S. M. (1959). Some Social Requests of Democracy: Economic Development And Political Legitimacy. *The American Political Science Review, American Political Science Association*, 86-87.

MHP Kadın Kolları Yönetmeliği.
www.mhpkadinkollari.org/usr_img/docs/parti/yonetmelik.doc.

Nie, N., Verba, S., & Converse, P. (1989). *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı, (Çev. İlder Turan ve Tunçer Karamustafaoğlu)*. Ankara: Siyasal İlimler Türk Derneği Yayınlar.

Özbudun, E. (1975). *Türkiye'de Sosyal Değişim ve Siyasal Katılım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Öztekin, A. (2013). *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Taşkın, Y. (2015). Siyaset Nedir. Y. Taşkın içinde, *Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler* (s. 22-98). İstanbul: İletişim Yayınevi.

Tekeli, Ş. (1981). *Kadınlar ve Siyaset, Toplumsal Hayat*. İstanbul: Birikim Yayınları.

Tokgöz, O. (1979). *Siyasal Haberleşme ve Kadın*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları.